Haya van Someren op de Algemene Vergadering van de VVD, vrijdag 25 april 1980 te Groningen. Embargo tot 21 uur

VAN BALIKPAPAN NAAR HET CATSHUIS

De discussle over het na Tweede Kamerverkiezingen te vormen kabinet mag voorbarig zljn, voor mij staat het vast dat het komende jaar, het laatste jaar van ons kabinet van Agt-Wiegel, het jaar dat nu begonnen is, van beslissende betekenis zal zijn voor een zeer lange periode.

Waarom voor een zeer lange periode? Omdat wij op een kruispunt van wegen staan en Nederland nlet alleen.

Veel ls er vastgelopen. Zoals collega Rietkerk terecht zegt, is onze verzorgingsstaat vastgelopen, die verzorgingsstaat waarln wij allen geloofden, maar die toch zo breekbaar ls gebleken. Te veel ls er van uitgegaan dat de groei wel onvermlnderd bleef doorgaan, veel te veel heeft het vorige kabinet geteerd op baten die geinvesteerd hadden moeten worden voor vernieuwingen, vernieuwingen die weer nodig waren om onze welvaart en die verzorgingsstaat voor de toekomst vellig te stellen.

Internationaal zljn de spanningen opgelopen. Door het te laat ; denken aan een geintegreerd energiebeleid werd de chantageposltie van de olieleverende landen ln het midden-oosten onevenredig.

Maar toegegeven: het westen heeft dit gevaar te laat zlen aankomen, nlet Nederland alleen.

In een pre-advies op het onlangs verschenen rapport Interfutures van de OESO constateert mijn fractiegenoot Zoutendijk dat er on- gunstige ontwikkelingen zljn, zoals een toenemende maatschappe- lijke verstarring, een verminderde bereldheid verantwoord en redelijk over oplossingen te spreken, een verminderde bereldheid tot samenwerking, een te grote machtsverschuiving naar deskundlgen, een irratlonele reactie van velen daarop en een teruglopende moed blj politici om tegen modieuze irratlonele kreten op te komen.

Hij heeft gelljk. Men kljkt liever over de schouder om te zien
of wat men zegt wel maatschappelijk aanvaardbaar ls. Liever gerieflijk de elgen toekomst vellig stellen dan te vechten voor datgene wat roen goed acht. Vechten is "uit", meepraten is "in". Er is immers - Goddank - al heel lang geen oorlog in het Westen meer

geweest. Wij zljn het verleerd voor onze vrijheid te vechten, verleerd om desnoods door een muur te lopen omdat wij menen dat die muur onze vrijheid beperkt. Het is geen wonder dat de Westerse wereld geen beiden meer kent, zij zijn niet nodig. Ja, dat denkt men, maar het is natuurlijk niet zo. Zeggen wat je denkt wat moet gebeuren, al ls dat nog zo impopulalr, vraagt morele moed meer dan meehuilen met de wolven in het bos. Het bos hebben wij niet meer, wel de VARA-haan. Wie voor progresslef aangezien wil worden, kan met hem meekraaien.

Het kabinet heeft de morele moed gehad impopulaire maatregelen te nemen, eenvoudig omdat zij nodig waren, de regeringsfracties in beide Kamers hebben die moed ook opgebracht. En wat blijkt?

De meerderheid van het Nederlandse volk ziet er de noodzaak van in. Een stap terug om de toekomst veiliger te stellen, dat wordt begrepen. Laat het kabinet dit jaar doorgaan moed te tonen, moed is nog altijd beloond.

Wij zouden kunnen zeggen dat de verklezlngen althans de strijd al begonnen ls. Het was in Balikpapan, waar premier van Agt zich bereid verklaarde lijstaanvoerder van zijn partij te worden, als hem dat gevraagd zou worden en tevens om premier te worden. Hij had de moed als eerste CDA-er om duidelijk to stellen, dat regeren met de VVD een goede zaak ls. Laten wij hopen dat dat straks weer mogelijk ls. Laten wij ook hopen dat zich niet een alter- natief scenario voltrekt. Ik bedoel het volgende: van Agt wordt herkozen, CDA moet de premier leveren, van Agt komt niet tot een accoord met P.v.d.A., niet zo onwaarschijnlijk, hij moet zich terugtrekken en Lubbers maakt het accoord met de P.v.d.A.

Arme kiezers die op van Agt stemden omdat dit beleid voortgezet moet worden.

Vindt mij nu geen onheilsprofeet, maar een realist. Dat ben ik.

Wat ls de oplossing? Waarmee kan dit scenario voorkomen worden? Door op de VVD te stemmen. Dat ls voor ons hier een eenvoudig antwoord, maar het gaat nlet alleen om ons in deze zaal, het gaat om de miljoenen landgenoten die straks moeten gaan stemmen. Zlj moeten het vertrouwen in ons kunnen hebben, dat wlj de moed hebben om de problemen te lijf te gaan en niet alleen de materiele problemen, ook, juist ook, de immateriele. Het is een felt dat velen zich ln deze tljd in deze wereld onzeker voelen, dat zlj vatbaar zijn voor irrationele, bljna mystieke oplossingen, die in feite geen oplossingen

zijn.
Liberalisme is meer veel meer dan een gezond economisch beleid.
Het ls meer dan het materiele. Natuurlijk, iemand die zich ruimer kan bewegen, kan zich meer vrijheden veroorloven. Daarom vechten wlj voor de zwaksten, daarom ls het eenvoudlg niet waar dat het kabinet de zwaksten wil pakken. De oppositie heeft dit nog nooit met harde cijfers hard gemaakt, al blljft het wel een harde beschuldiging.
Geestelijke en materiele ruimte, geestelijke weerbaarheid, mondigheid dat zijn onze idealen. Wlj zeggen niet dat wij een blauwdruk hebben voor de maatschapplj van morgen, wlj zeggen wel dat er in deze maatschapplj onrechtvaardigheden, knelpunten zijn. Die moet je respectievelljk wegnemen en oplossen.
Een goed voorbeeld: dit kabinet - ik denk dan bijvoorbeeld aan de Ministers Wiegel en Pals - hebben meer dan welk kabinet ook het minderhedenprobleem aangepakt. Buitenlanders kwamen als arbeids- krachten, zij bleven hier, de tweede generatie dient zich al aan. Heeft U wel eens een schoolklas gezien waar een "aantal" talen gesproken wordt. Daar kan geen onderwijs gegeven worden. De Minister van Onderwljs had gelijk toen hij dit probleem doelgericht aanpakte. Hans Wiegel had gelijk toen hij zel dat het misschien erg lief klinkt om illegale buitenlanders legaal te maken, maar dat je er voor de toekomst onoplosbare problemen mee •
creeert. Kijk daar gaat het om, doen wat er gedaan moet worden en zeggen wat waar is, niet wat mooi klinkt. Het was die mooie klank die een Kamermeerderheid in de Tweede Kamer ertoe bracht de illegalen schijnbaar meer vooruitzichten te geven.
De liberaal moet het niet hebben van mooie woorden. Hij of zij zoekt het elders, in het liberalisme. Wat is dat? Waar Staat dat? Ergens tussen confessioneel en liberaal in, tussen uiterst rechts reactionair en uiterst links revolutionair? Nee, er wordt te vaak geprobeerd een soort kleurenspectrum te maken en ons dan ergens tussenin te drukken. Het gaat hier niet om een rechte lijn van uiterst rechts naar uiterst links. Stel U liever een smalle driehoek, d.w.z. een driehoek met een smalle basis, daar staan de uitersten namelijk vrlj dicht bij elkaar. Waarom vrij dicht.? Omdat zij veel gemeenschappelijks hebben: zij zijn beide onver- draagzaam, zij komen geen van beide met goede oplossingen. Hoog in de top van de driehoek Staat de redelijkheid, een redelijk- heid die als motor heeft de liefde tot de medemens, de bereid- heid naar hem te

luisteren, maar vanuit die liefde en die redelljkheid oplossingen te helpen vinden voor de gigantische Problemen waar onze generatie inderdaad voor Staat.
Bij de grote mondiale Problemen moeten wij de zorgen en noden van de mensen vlak naast ons niet vergeten. Die zijn er. Wie moch denken dat onze samenleving al liberaal, al verdraagzaam is, vergist zich. Vlak naast ons leven mensen, die nog steeds gediscrimineerd worden omdat zij andere samenlevingsvormen prefereren dan de geijkte. Beide Kamerfracties komen voor deze mensen op.
Wij staan niet in het midden of in een kleurenvakje van het Spectrum maar lijnrecht tegenover onverdraagzaamheid, oplossingen die utopieen zijn, kreten die niet waar zijn, beschuldigingen die op niets berusten.
Je zou met dit beeid voor ogen kunnen zeggen dat er nog nooit zo veel behoefte is geweest aan liberalisme. Dit constateer ik op een moment dat er allerwege twijfel bestaat aan het functio- neren van onze parlementaire democratie. Enkele oorzaken: de Problemen hebben een graad van ingewikkeldheid bereikt, waarbij deskundigen te veel macht kregen, waarbij loze kreten te veel kans kregen. Men omhelst die vaak liever dan ingewikkelde impopulaire oplossingen en dat is niet helemaal onbegrijpelijk.
Democratie is namelijk moeilljk, maar alsjeblieft laat die democratie wel overleven. Mij is geen goed alternatief bekend, nlet de corporatieve staat, laat staan een dictatuur al zou die op zljn gunstigst verlicht zljn, zoals dat heet.
Wat dan wel? Wel ik heb eens gezegd "De democratie moet weer naar school". Dat zeg ik nog. Gunstig aspect van de wel eens wat overrompelende technologie is de enorme toename van informatie- kanalen. Eens dankten wij de verlichting aan de grotere kennis, laten wij nu niet ten onder gaan, laten wij die nieuwe mogelijk- heden goed gebruiken. Dat kan, dat is een opdracht voor een ge- integreerd onderwijs-omroepbeleid. De volwasseneneducatie is in de thans lopende kabinetsperiode van de grond getild. Er was niet genoeg geld voor een optimalisering daarvan. Dat geld kan er komen als wij met elkaar de bereidheid hebben dat ene stapje terug te doen. Ook hier blljkt alweer hoe belangrijk dat is. Onderwijs is namelijk even belangrijk, zo niet belang- rljker dan materiele welvaart. Waarom? Wij kunnen als democratie alleen overleven als er meer kennls bij de mensen komt, ook bij die mensen die nog niet de kans kregen kennls te verv/erven. Zon- der die kennis infantiliseert onze democratie. Het zal U allen wel eens

overkomen dat men tegelijkertijd om verhoging van collectieve uitgaven vroeg en om bestrijding van de inflatie én om belastingverlaging. Enige afweging, enig doorzicht blljkt dan geheel te ontbreken. Ik blijf volhouden dat het uit te leggen is,dat de burger heel goed in staat is tot die afweging als hij de lnfor- matie maar krijgt.
Terug naar de R van redelijkheid. Dat betekent voor mij, ik zei dat al, redelijkheid in verantwoordelijkheid voor de medemens.
In die redelijkheld willen wij meewerken (als de verkiezings- uitslag ons die kans geeft) aan een volgend kabinet. Ik heb er nooit een geheim van gemaakt dat ik het volstrekt met Hans Wlegel eens was toen hij aan het begin van deze kabinetsperiode stelde dat de problemen zo groet— zljn dat een nationaal kabinet geboden zou zljn. Ik handhaaf die stelling, maar ik ben niet optlmistisch.
Als Den Uyl nog dezelfde mens zou zljn als die hij was als bekwaar wethouder van mljn geboortestad Amsterdam, als hij zich een staatsman had getoond, te vergelijken met zljn politieke geloofs- genoot Helmut Schmidt, dan zou het er anders hebben uitgezien..
Om een staatsman te zijn of te worden moet men de moed opbrengen om tegen een onredelijke achterban te zeggen dat, wat zij vragen niet kan. Die moed bracht hij op een in zljn leven cruclaal moment niet op. De formatie van het tweede kabinet Den Uyl struikelde terecht. Heeft de Nederlandse soclalistenleider thans een andere uitgangspositie? ik betwijfel dat.Voor ons land levert dat niet geringe problemen op. Onze partij is verder in het denken over andere regeringscombinaties dan de P.v.d.A., maar met onwillige Hanen ls het slecht regeren.
Waarom niet een gerieflijke meerderheid met D'66? Tja, die vraag kan het beste daar beantwoord worden. Indien men zich blijft gedragen zoals wijlen Ford, die zel dat men ledere kleur voor een auto kan kiezen mits die maar zwart is, zolang men bij D’66 blijft zeggen dat ledere kleur goed is, mits die maar rood is, zolang is het moeilijk. Maar ook die partij heeft nog een jaar voor de boeg? want dit kabinet zit de rit uit.
Gigantische problemen, speciale en zware opdracht voor een modern liberalisme, thans een krappe Kamermeerderheid. Iloe durf je over een volgend kabinet met de VVD te praten? Dat durf ik goed. Ik geloof dat het niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk is. Bij mijn afscheid als partijvoorzitter in 1975 heb ik gezegd dat liberalen niet moeten zeuren dat zij overal v/eggehouden worden uit het onderwijs, uit het welzijnswerk. Ik heb

toen gezegd: ga meedoen, laat je horen, laat merken dat liberalen een vooruit- strevend beleid willen, gericht op het oplossen van problemen voor mensen. Laar je niet intimideren door etikettenplakkers.
Ik geloof dat ik mijn zin gekregen heb. De liberalen zijn steeds
meer mee gaan doen, juist in die sectoren die zo belangrijk zijn..
De VVD mocht de Minister van Onderwljs leveren, tot voor kort ondenkbaar.
; ' «

4»-
>

I
I
De V.V.D krijgt een moellljk jaar, het zal een harde strijd worden, het zal een strijd worden, waarin wij weer verketterd zullen worden, waarbij weer caricaturen van ons zullen worden vertoond. Weest daar maar van overtuigd. Vraag echter niet van ons om dezelfde techniek, het belachelijk maken van de tegenstander, het verdacht maken, het twljfelen aan goede bedoelingen onzerzijds toe te passen. Ik pas daarvoor, daar past ledere liberaal voor. Liberaal zijn is moellljk, wij schuiven nlet door naar de overheid als dat niet hoeft, wlj willen op eigen kracht vertrouwen, wlj willen verdraagzaam zljn, wij willen toch winnen en nu gewonnen te hebben praten met anderen, met andere partijen. Maar onthoudt het, leden van de V.V.D, voor een volgend kabinet met de V.V.D hebben wij de sleutel om de nek. Wie een kabinet met liberalen wil, stemt V.V.D, dat is zljn enige zekerheid. Aan ons die zekerheid, dat vertrouwen nlet te beschamen. Dat zullen wij nlet, daar ben ik zeker van. Polltieke moed loont.